

ΤΙ ΕΙΝΑΙ
ΟΙ
ΒΛΑΧΟΙ;

© ΑΧΙΛΛΕΑ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ
Ρωμανιστή-Βαλκανολόγου

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ;

**ΧΟΡΗΓΟΣ
ΕΚΔΟΣΗΣ:**

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΒΛΑΧΙΚΗ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑ

WORLD VLACH AMPHICTYONY

ΑΘΗΝΑ 2013

ΑΧΙΛΛΕΑ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

Ρωμανιστή-Βαλκανολόγου

ΤΙ ΕΙΝΑΙ
ΟΙ
ΒΛΑΧΟΙ;

ΑΘΗΝΑ 2013

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ρουμανία, ἀφοῦ ἐντάχθηκε στήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση, ἀποτόλμησε καί τήν «ἀξιοποίηση» τῆς ἐντάξεως τροποποιώντας κατά τήν συνεδρίαση τοῦ Ρουμανικοῦ Κοινοβουλίου τῆς 8ης Μαΐου 2013 τό ἄρθρο 1 τοῦ Νόμου 299/2007 βάσει τοῦ ὁποίου διεκδικεῖ ὡς Ρουμάνους τούς Βλάχους τῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καί ὄχι μόνον, ὅπως καταφαίνεται στόν ὑπάρχοντα χάρτη, παρά τά παντελῶς ἀντίθετα πορίσματα ἐπισταμένων μελετῶν τῶν ἐξειδικευμένων ἐπί τοῦ θέματος ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων της.

Πρωτίστως μνημονεύεται ἐνδεικτικά ὁ σύγχρονός μας καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου καί Bochum Γερμανίας, συνάμα γενικός γραμματέας τοῦ Ἰνστιτούτου Ρουμανικῶν Σπουδῶν «Κάρολος ὁ Α΄» στό Παρίσι Cicerone Poghirc, κατά τόν ὁποῖο σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τούς Βλάχους Ἑλλάδος ἀρκοῦν τά λατινογενῆ τοπωνύμια, πού σώζονται στόν ἐλληνικό χῶρο, νά βεβαιώσουν τήν ἐντοπιότητα καί τήν ἐλληνικότητα! (βλ. *Les Aroumains*, INALCO, 1989, 36). Ὡς πρὸς δέ τούς Βλάχους τῆς Ἀλβανίας (Βορείου Ἡπείρου) ὁ Ἀλβανός Ekrem Vlora ἀπέκλεισε προέλευσή τους ἀπό Ρουμανία. Διότι ὁ ἐκλατινισμός στή Βόρειο Ἡπειρο, δηλαδή ἡ γένεση Βλάχ-

χων, προηγείται κατά αιῶνες ἐκείνου πέρα τοῦ Δουνάβεως, τῆς Δακίας, τῆς ὁποίας τό σημερινό ἔθνώνυμο Ρουμανία δόθηκε ἀπό τόν Ἕλληνα Δανιήλ Φιλιππίδη, τόν πρῶτο ἱστορικό τῆς Ρουμανίας, καθ' ὑπέρβαση ἱστορική, ἡ δέ ἀνάδειξη τῆς λατινογενοῦς γλώσσας, σημερινῆς ρουμανικῆς, πραγματοποιήθηκε ἀπό Ἕλληνα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Αἰγαίου, τόν ἱερομόναχο Κορέση ἀπό τή Χίο.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐνιαία κρατική μορφή τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν μέ τό ὄνομα Ρουμανία συντελεῖται ἀπό τόν Ἕλληνα A. A. Sturdza, τοῦ ὁποίου ὁ γαλλόγλωσσος τίτλος συγγραφεῖς του εἶναι εὐγλωττότατος: Ἡ Ρουμανία δέν ἀνήκει στήν καθ' αὐτήν βαλκανική χερσόνησο οὔτε ὡς ἔδαφος οὔτε ὡς φυλή οὔτε ὡς κράτος. Ἀκυρώνει δέ τήν πράξη τοῦ σημερινοῦ Ρουμανικοῦ Κοινοβουλίου, τό ὁποῖο ἐπιπρόσθετα ἔρχεται καί σέ πλήρη ἀντίθεση μέ τά πορίσματα τῆς ρουμανικῆς ἐπιστήμης. Συγκεκριμένα διότι κατά τόν I.Mitrea τό ἔδαφος γενέσεως τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ εἶναι τό Καρπαθοδουναβικό, πού βρίσκεται πέρα τοῦ Δουνάβεως καί ὀνομαζόταν κατά τήν ἀρχαιότητα Δακία. Κατά τόν I.Haikin ἡ Ρουμανία δέν εἶναι χώρα βαλκανική. Ὁ δέ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου καί ἀκαδημαϊκός, πού ἔχει διατελέσει ὑπουργός Ἐξωτερικῶν καί πρωθυπουργός τῆς Ρουμανίας, N.Iorga παραδέχθηκε σέ σύγγραμμά του μεταφρασμένο καί στήν ἑλληνική γλώσσα μέ σαφήνεια: «...δέν ἔχουμε τίποτε στή Βαλκάνια».

Σ' αὐτή τήν ἰταμή πρόκληση ἀπαντᾷ μέ ἐπιστημονικά ἐπιχειρήματα στήν παρούσα μελέτη ὁ γνωστός βαλκανολόγος-ρωμανιστής κ. Ἀχιλ. Λαζάρου, τόν ὁποῖο ἀπό τή θέση αὐτή θεορᾷ εὐχαριστῶ.

Καθηγητής **Μιχαήλ Γ. Τρίτος**
Κοσμήτωρ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ;

Με τήν σημασία και τήν ἔτυμολογία τῆς λέξεως Βλάχος ἀσχολήθηκαν πάμπολλοι. Συνήθως μνημονεύονται μόνον τρεῖς: α) Ὁ Ἑλβετὸς Walther von Wartburg, τὸν ὁποῖο ἐπικαλεῖται καὶ ὁ Ἴταλὸς Giuliano Bonfante¹, β) Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος² καὶ γ) ὁ ἔτυμολόγος καθηγητὴς Μ.Ε. Ἰωάννης Μωραλίδης³. Οἱ δύο πρῶτοι ἀνάγουν τὴν λέξη Βλάχος στὸ ἔθνωνυμο μιᾶς γαλατικῆς φυλῆς, γνωστῆς ἀπὸ τὸν Καίσαρα⁴ μὲ τὸ ὄνομα Volcae καὶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα⁵ μὲ τὴν μορφή Ουόλκαι. Ὁ Κεραμόπουλλος ἔχει προβάλλει προγενέστερη ἔτυμολογία τοῦ Σπ. Παπαγεωργίου⁶, ὁ ὁποῖος τὴν ἀπαρχὴν ὀρίζει στὴν αἰγυπτιακὴ λέξη fellah- φελλάχος, ὁ δὲ Μωραλίδης στὴν ἀμάρτυρη ἑλληνικὴ φυλάχος.

Ὡστόσο ἡ πατρὸτητα τῆς πρώτης ἔτυμολογίας, παραδεκτῆς ἀπὸ

1. *Revue des Etudes Roumaines*, 7-8, 1961, 251.

2. Ἀντ. Δ. Κεραμόπουλλος, *Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι*. Ἐν Ἀθήναις 1939, 20.

3. Ἰ. Γ. Μωραλίδης, Βλάχος. (Τὸ ἔτυμο καὶ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος), *οἱ Καιροὶ* (Βεροίας), 21.10.1994.

4. *Caes. B.G.* 6, 24, 1-3, 7, 64, 7, 4.

5. *Strabonis Geografica*, tom. II, Roma 1970, Δ1, 12, 116-7.

6. Sp. Papageorges, *Les Koutzovaalques*, Athènes, 1908, 9.

«**Αρμάνων Ευεργετών Συναξίς**».

Έργο του ζωγράφου **Ιωσήφ Κόττα** απ' τη Σελενίτσα της Β. Ηπείρου. Θεσσαλονίκη 1998. Ίδιωτική συλλογή.
Από αριστερά προς τα δεξιά: Βαρώνος **Μιχαήλ Τσιτσάς**, **Κων/νος Ζάππας**, **Αχιλλέας Ποστολάκας**, **Σίμων Σίνας**, **Γεώργιος Σίνας**.
Καθιστοί: **Νικόλαος Στουρνάρης**, **Γεώργιος Ἀβέρωφ**, **Γεώργιος Σταύρου**, **Βαρώνος Κων/νος Μπέλος**, **Μιχαήλ Τσιτσάς**, **Δημήτρης Ποστολάκας**, **Στέργιος Δοϊμπας**, **Ιωάννης (Ζαν) Νίκου**. **Πίσω ἄθροιο:** **Ἀπόστολος Ἀραάκης**, **Εὐάγγελος Ζάππας**.

τήν πλειονότητα τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, τῶν ρωμανιστῶν, ἀνήκει στόν Γερμανό Hans Löwenklau- I. Leunclavius⁷, γνωστή καί ἀπό τόν σύγχρονό του Σλοβένο βαλκανολόγο Jernej Kopitar⁸, φίλο τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Κατά τόν Κωνσταντῖνο Μ. Κούμα (1777-1836), φίλο ἐπίσης τοῦ Κοραῆ, μέγα διδάσκαλο τοῦ Γένους, πρῶτο Νεοέλληνα ἱστορικό, διδάκτορα τοῦ Πανεπιστημίου Βιέννης καί ἀντεπιστέλλον μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν Βερολίνου καί Μονάχου, συνάγεται τόσο ὁ ἐκρωμαϊσμός στό σύνολο τῶν χωρῶν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὅσο καί ὁ ἐκλατινισμός Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ Βλάχους, Ἑλληνες τὸ γένος. Προσθέτει δέ καί τὰ ἑξῆς: «Συμπεριφέρονται ἀδελφικῶς μὲ τοὺς Γραικοὺς ὡς Γραικοὶ καί δέν δείχνουν οὔτ' ἐκεῖνοι οὔτε οὔτοι καμμίαν ἐθνικὴν διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς τῶ ὄντι εἶναι ἀμφοτέρω οἱ λαοὶ μιᾶς πατρίδος τέκνα, καί τῶν αὐτῶν προγόνων ἀπόγονοι»⁹. Μαρτυρία ἐλληνικότητος χρήστων λατινικῆς γλώσσας προηγεῖται αἰῶνες πολλοὺς.

Φιλοτεχνώντας δημογραφικὴ καί γλωσσικὴ ἀπεικόνιση τῆς συνολῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τῶν Βαλκανίων, ποὺ ἦταν ἰδιαίτερη

7. Ioannes Leunclavius Nobilis, *Annales Sultanorum Othomanidarum...*, Francofurdi MDXCVI, edition altera, 146-147.

8. Antonia Bernard, Jernej Kopitar et les langues balkaniques, *Bulletin de liaison*. No 12, *Centre d'Etudes Balkaniques*. INALCO, Paris 1994, 28. Βλ. καί Μ. D. Peyfuss, *Aromunen um Kopitar*, *Osterreichische Osthefte* 36, 1994, 439-453.

9. Κ. Μ. Κούμας, *Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων*, 12, Βιέννη 1832, 520-521. Αἰῶνες ἄλλως τε ἐνωρίτερα τοῦ Κούμα Ἑλληνες εἶναι οἱ Βλάχοι καί κατὰ τόν Μαρτῖνο Κρούσιο, *Τουρκογραικία*, 210.

διοικητική περιφέρεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, μὲ τὸ ὄνομα Εὐρώπη, ὁ διοικητὴς τῆς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως¹⁰ Ἰωάννης Λυδὸς σὲ σύγγραμμά του, ἐπιγραφόμενο Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας (261, 68), δίνει τὴν πληροφορία, κατὰ τὴν ὁποία τότε, 6ο αἰώνα μ.Χ., οἱ Ἕλληνες ὑπερεῖχαν δημογραφικὰ τῶν ἄλλων λαῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ρωμαιοκρατίας γιὰ πρακτικούς λόγους εἶχαν γίνει χρῆστες τῆς λατινικῆς γλώσσας, δηλαδή λατινόφωνοι-Βλάχοι! Ἰδοὺ καὶ τὸ πρωτότυπο: «Νόμος ἀρχαῖος ἦν πάντα μὲν τὰ ὅπως οὖν πραττόμενα παρὰ τοῖς ἐπάρχοις, τάχα δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρχῶν, τοῖς Ἰταλῶν ἐκφωνεῖσθαι ρήμασιν... τὰ δὲ περὶ τὴν Εὐρώπην πραττόμενα πάντα τὴν ἀρχαιότητα διεφύλαξεν ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὸ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας, καίπερ Ἕλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας».

Ἐν τούτοις χρῆσις τῆς πολύτιμης αὐτῆς πηγῆς δὲν γίνεται ἀπὸ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔρευνα τῆς λατινοφωνίας Ἑλλήνων, ἀκόμη καὶ τοῦ στενοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου τῶν χρόνων μας. Ἦδη τὸ 1892 ὁ Γάλλος Léon Lafoscade δημοσιεύει ἐνδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Ἀνεπιφύλακτα ἀναφέρει ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν 2ο αἰῶνα π.Χ. ἕως τὸν 4ο μ.Χ., πέρα γενικῶν ἐπιδράσεων, βρῖσκει κανεὶς καὶ πραγματικὰς προόδους τῆς λατινικῆς γλώσσας, γεγονότα

10. M. Dubuisson, Ya-t-il une politique linguistique romaine?, *Ktema*, 7, 1982, 195 σημ. 41. Βλ. καὶ E. Flintoff, Varro in the Works of John of Lydia, *Atti Congresso Internazionale Studi Verroniani*, Rieti 1976, 365-372.

μερικά καὶ τοπικά, ἀλλὰ ἀπτά καὶ ἀποδεδειγμένα¹¹. Μετέπειτα μὲ σειρὰ δημοσιευμάτων ἐγκρίτων ἐπιστημόνων, ἀκαδημαϊκῶν καὶ καθηγητῶν πανεπιστημίων, π.χ. Philippide¹², Skok¹³, Densusianu¹⁴, Bratianu¹⁵, Lozovan¹⁶, Marrou¹⁷ κ.ἄ., προτείνονται διευρύνσεις τῆς λατινικῆς ζώνης βορειότερα σ' ὄλο τὸ μῆκος τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, χωρὶς νὰ ἐξαιρεῖται καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὅπου βέβαια ἡ ἐπέισακτη γλῶσσα δὲν ἀντέχει¹⁸. Ἀκριβέστερα γένεση Βλάχων στὴν Πίνδο καὶ στίς λοιπές ἐστίες τους τῆς χερσονήσου ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως, δηλαδή τὴν ἐντοπιότητα, δέχθηκαν καὶ οἱ διασημότεροι Ρουμάνοι ἐπιστήμονες Xenopol¹⁹, Parvan²⁰, Vulpe²¹, Puscariu²², Procorovici²³, Maniu²⁴, μάλιστα καὶ ὁ θεωρητικὸς

11. L. Lafoscade, Influence du latin sur le grec, ἐν J. Psichari, *Etudes de Philologie néo-grecque*. Paris 1892, 100-101.

12. Al. Philippide, *Originea românilor*, I. Iasi 1925, 70-72.

13. P. Skok, Byzance comme centre d' irradiation pour les mots latins des langues balkaniques, *Byzantion*, 6, 1931, 371.

14. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine, I. Les origines*, Paris 1901, 6.

15. G.I. Bratianu, *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain*. Bucarest 1942, 67.

16. E. Lozovan, Romains et barbares sur le Moyen Danube, ἐν F. Altheim, *Geschichte dem Hunnen*. II. Berlin 1960, 229.

17. H. I. Marrou, Histoire de l' éducation dans l'antiquité. Paris 1965, 347, καὶ Ἑλλ. μτφρ. 358, ὅπου καὶ Χάρτης.

18. A. Lazarou, Peut-on parler d' une survivance romaine en Péloponnèse? *Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ Πρακτικά τοῦ Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν*, 3, 1976, 114-123.

19. A. D. Xenopol, *Istoria Romanilor din Dacia Traiana*. II, Bucuresti 1914, 133.

20. V. Parvan, *Sulle origini della civiltà romena*, Roma 1922, 4.

21. R. Vulpe, Gli Illiri dell' Italia imperiale romana, *Ephemeris Dacoromana*, 3, 1925, 166-167.

τῆς διεκδικήσεως τῶν βαλκανίων Βλάχων ἀπὸ τὴν Ρουμανία καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου καὶ τακτικὸ μέλος τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας Th. Capidan στὸ κύκνειο ἄσμα του, σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου μόνον ὁ τίτλος θυμίζει τὴν ἐπὶ μισὸ αἰῶνα ἐπιστημονικοφανῆ προπαγάνδα του Οἱ Μακεδονορουμάνοι²⁵! Ἐφεξῆς ἐπισημαίνει στὸ ἰδίωμα²⁶, ὅπως ὁ ἴδιος τὸ χαρακτηρίζει, τῶν Βλάχων τὴν ὑπαρξὴ ἀρχαίων ἐλληνικῶν δομικῶν στοιχείων, π.χ. τοῦ ἀπλοῦ καὶ τετελεσμένου μέλλοντος καὶ τῶν δυνητικῶν ἐγκλίσεων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας καὶ ἀκαδημαϊκὸ VI. Georgiev²⁷ δὲν δανείζονται, ὅποτε οἱ χρῆστες εἶναι ἐλληνικῆς καταγωγῆς.

Ἐξ ἄλλου τὴν αὐτοχθονία τῶν Βλάχων τῆς Ἑλλάδος εἶχε καταστήσει γνωστὴ ὁ Ἀρμένιος διοικητῆς τοῦ θέματος Ἑλλάδος (Θεσσαλίας) Κεκαυμένος, τοῦ ὁποίου τὸ χρονικὸ πολλοὶ ἐπικαλέσθηκαν γὰρ δῆθεν κάθοδο τῶν Βλάχων ἀπὸ Δακία. Ἀλλὰ χάρις τὸν καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Σορβόννης Paul Lemerle²⁸ ἀποδείχθηκε

22. S. Puscariu, Ancienneté des établissements macédo-roumains, *Balcania*, 1, 1938, 22-24, καὶ *Limba romana*, I, Bucuresti 1940, 270.

23. A. Procopovici, La romanité balkanique, *Balcania*, 1, 1938, 59-69.

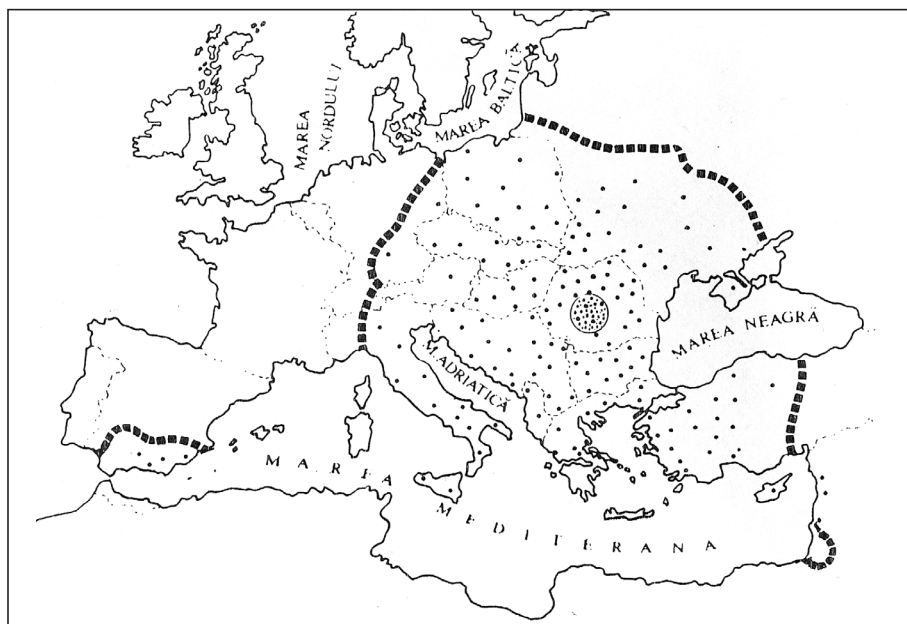
24. *Cahiers Sextil Puscariu*, 1, 1952, 213.

25. Th. Capidan, *Les Macédo-roumains*, Bucarest 1943, 159. Βλ. ἐπίσης *Langue et Littérature*, 2, 1943, 243 κ.έ., αὐτόθι, 3, 1946, 5 κ. έ., καὶ *Limba si Cultura*, Bucuresti 1944, 290.

26. *Balcania*, 1, 1938, 49.

27. *Studia Albanica*, 1, 1969, 146.

28. P. Lemerle, *Prolégomènes à une édition critique et commentée des «Conseils et Récits» de Kékauménos*, Bruxelles 1960, 75

Biserica Orthodoxa Romana, 9-10, 1978, 1085.

ὅτι ὁ Κεκαυμένος βεβαιώνει τὴν αὐτοχθονία τῶν Βλάχων, τοὺς ὁποίους διακρίνει σὲ ἀστούς, γαιοκτήμονες, κτηνοτρόφους.

Μετέπειτα Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, οἱ Ἰωάννης Σκυλίτσης - Γεώργιος Κεδρηνὸς²⁹ τὸ 976 μνημονεύουν τοὺς Βλάχους ἐπὶ τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, στὴν ὁποία ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Nancy Frédéric Tailliez³⁰ ὀρίζει τὴν παρουσία τους ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὴν Μακεδονία! Ὁ Γεώργιος Παχυμέρης (1240-1310) δέχεται τὴν ἑλληνικότητα καὶ τὴν ἐντοπιότητα τῶν Βλάχων Θεσσαλίας γράφοντας «...τοὺς γὰρ τὸ παλαιὸν

29. Πβ. Κεδρ. 2, 435. Βλ. καὶ Μ. Gyóni, Skylitzes et les Valaques, *Revue d' Histoire Comparée*, 25, 1947, 164.

30. Fr. Tailliez, Rusaliile, les Rosalies et la rose, *Cahiers Sextil Puscaru*, 1, 1952, 317.

Ἑλληνας, οὗς Ἀχιλλεὺς ἦγε, Μεγαλοβλαχίτας καλῶν ἐπεφέρετο»³¹. Εἰδικὰ ὁ Νικήτας Χωνιάτης στὰ περὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ἱστορούμενα (I, 237) ἀποσαφηνίζει τὸν ὄρο Βλάχοι ὡς δηλωτικὸ τῆς γλωσσικῆς ἰδιαιτερότητας ἐξηγώντας ὅτι «πάντας τοὺς ὀπωσδήποτε... λαλοῦντας μίαν τῶν Ρωμανικῶν διαλέκτων καλοῦσι Βλάχους». Ἡ δὲ Ἄννα Κομνηνὴ³² μᾶς πληροφορεῖ γιὰ σημασία πρόσθετη τοῦ ὄρου Βλάχος, ἦτοι βοσκός.

Κατὰ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου καὶ Bochum Γερμανίας, γενικὸ γραμματέα τοῦ Ἰνστιτούτου Ρωμανικῶν Σπουδῶν στὸ Παρίσι «Κάρολος ὁ Α΄», Cicerone Poghirc ἀρκοῦν τὰ λατινογενῆ τοπωνύμια τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ὡς ἀπόδειξη ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι παρόντες στὴν σημερινὴ περιοχὴ τους κατὰ τρόπο μόνιμο καὶ ἀδιάκοπο ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα ἕως τὶς ἡμέρες μας³³. Προγενέστερα ὁ Poghirc εἶχε ἐκπονήσει διδακτορικὴ δια-

31. I, 30, 2. Βλ. Σπ. Λάμπρος, Ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησις τῆς Ἑλλάδος, *Νέος Ἑλληνομνημίων*, 20, 1925, 76.

32. Leib III, 135 καὶ II, 193-194. Βλ. καὶ M. Gyóni, Le nom de Βλάχοι dans l'Alexiade d' Anne Comnène, *Byzantinische Zeitschrift*, 44, 1951, 241-252. Γιὰ τὸν χρόνον προσκτήσεως τῆς νέας σημασίας βλ. *Revue Roumaine d' Histoire*, 4, 1965, 996, ὅπου ὁ V. Bulgaru ὀρίζει μὲ πιθανότητα τοὺς 7ο -9ο αἰῶνες, καὶ C. Poghirc, Romanisation linguistique et culturelle dans les Balkans, *Les Aroumains*, INALCO, 1989, 21, 35, ὅπου ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ταυτόχρονη μὲ τὴν γένεση τῶν Βλάχων, φρουρῶν συνόρων ἢ ὀδικῶν διαβάσεων, στοὺς ὁποίους παραχωρεῖται καὶ ἐδαφικὴ ἔκταση γιὰ γεωργοκτηνοτροφικὴ ἐκμετάλλευση. Παρόμοια ἄποψη εἶχε διατυπώσει καὶ ὁ Κεραμόπουλλος, ἔ. ἄ, 13.

33. Πβ. Poghirc, Romanisation..., 36: «Les faits cités plus haut suffisent à notre avis à démontrer la présence d' Aroumains (Βλάχων Ἑλλάδος) dans leur région actuelle de manière constante et ininterrompue depuis l' Antiquité jusqu' à nos jours».

τριβή στο Πανεπιστήμιο του Λένινγκραντ και έπαλήθευσε την έλληνικότητα τής άρχαίας μακεδονικής διαλέκτου³⁴, πείθοντας και τον Georgiev, ό όποιος άλλοτε συσχέτιζε τήν γλώσσα των άρχαίων Μακεδόνων με τήν ίλλυρική³⁵, ένω έχει διακηρύξει ότι «στήν Ήπειρο τά τοπωνύμια είναι άρχαιότατα και μόνο έλληνικά»³⁶. Μία άλλωστε διετία ένωρίτερα ό P. Cabanes θεωρεί τήν άνθρωπωνυμία των Ήπειρωτών άναμφισβήτητα έλληνική, καθώς και τήν ήπειρωτική διάλεκτό τους³⁷.

Πάντως άπλούστερα και άσφαλέστερα ή έλληνική καταγωγή των Βλάχων του έλλαδικού χώρου και τής άποδημίας τους συνάγεται πρωτίστως με βάση τά ρωμαϊκά θέσμια, τά όποια άπαρέγκλιτα έφαρμόσθηκαν μετά τήν ήττα του βασιλιά των Μακεδόνων Περσέα στο συνέδριο τής Άμφιπόλεως³⁸. Έκει πρώτος έχει όμιλήσει ό νικητής, ό Λεύκιος Αϊμίλιος Παύλος, ό όποιος, μολοντί ήταν έλληνομαθής, φέρεται δέ και καταγωγής έλληνικής³⁹, χρησιμοποιεί τήν

34. Βλ. *Μακεδονική Ζωή*, 45, 1970, 15, με τίτλο: «Ή έλληνικότης τής γλώσσης των άρχαίων Μακεδόνων. Έπιστημονική μαρτυρία διαπρεπούς Ρουμάνου καθηγητού». Έπίσης βλ. έφημ. Άθηνών Έστία, 15.1.1970, με τίτλο: «Έλληνική διάλεκτος ή άρχαία μακεδονική. Άδιάσειστοι άποδείξεις».

35. Βλ. Ν. Π. Άνδριώτη, *Οί Προέλληνες*, Θεσσαλονίκη, 1957, 17 κ.έ.

36. Πβ. *Actes du premier Symposium International de Thracologie* (Rome, 14-16 novembre 1977), Milano 1978, 157: «...dans l' Epire les toponymes sont très anciens et uniquement d' origine grecque».

37. P. Cabanes, *L' Epire et la mort de Pyrrhos à la conquête romaine* (272- 16 av. J.C.), Paris, 1976, 530.

38. Άχ. Γ. Λαζάρου, Τό Συνέδριο τής Άμφιπόλεως (άνοιξη του 167 π.Χ.), *Ίστορία του Έλληνικού Έθνους* (Έκδοτικής Άθηνών), Άθήνα, 1974, 126.

39. Πβ. Π. Γυϊόκα, «Αί δύο έπιστολαί προς Θεσσαλονικείς του Άποστόλου Παύ-

λατινική γλώσσα, πράξη δηλωτική της έπιβολής τής ρωμαϊκής κυριαρχίας. Δεύτερος όμιλητής ήταν ό ύπαρχηγός του ρωμαϊκού έκστρατευτικού σώματος, ό ύπατος Όκτάβιος, ό όποιος μεταφράζοντας στην έλληνική γλώσσα τήν όμιλία του άρχηγού καθιστά φανερή τήν έλληνικότητα των άκροατών, νέων ύπηκόων τής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας⁴⁰. Άν τó άκροατήριο ήταν άλλης έθνότητας ό ύπατος θα μετέφραζε στην αντίστοιχη γλώσσα, π.χ. ίλλυρική, δαρδανική, δακιή.

Η μη έλληνικότητα των Βλάχων έπινοήθηκε από τήν άψβουργική αυτοκρατορία τής Βιέννης τó 1848 με δεδομένη χρονική διάρκεια, «έπί του παρόντος», όπως έχει βεβαιώσει ό M. Kogalniceanu⁴¹. Όμως διαιωνίζεται. Διότι κατά τήν Συνδιάσκεψη του Βουκουρε-

λου», *Χρονικά* (Μακεδονικής Άδελφότητας) 2, 1980, σσ. «...ό Ρωμαίος νικητής του Περσέως εις τήν Πύδναν Αιμίλιος Παῦλος, Έλλην τήν καταγωγήν».

40. Άγόρω-Έλισάβερ Λαζάρου, *Η άπομονή Ρωμαϊκής Πολιτείας στους Έλληνες Μακεδονίας-Ηπειρου κατά τήν προχριστιανική περίοδο*, Διδακτορική Διατριβή, Άθήνα 2000, και Νομική Θεώρηση άπαρχών του άρμανικού ζητήματος ή τής λατινοφωνίας στην Ήπειρο-Μακεδονία, Άνακοίνωση στο Διεθνές Έπιστημονικό Συμπόσιο: «Οί Βλάχοι στην ιστορία του Έλληνισμού: παρελθόν-προοπτικές», Βέροια, 25-26 Ιουνίου 1994. Άνάτυπο από τήν συλλογική έκδοση τής Ένώσεως Βλάχων Έπιστημόνων και τής Έπιτροπής Ένημερώσεως έπί των Έθνικών Θεμάτων *Οί Έλληνογενείς Βλάχοι*, Άθήνα 2005, 239-270.

41. Βλ. *Enciclopedia istoriografiei romanesti*. Bucuresti, 1978, 191-193. Άχ. Γ. Λαζάρου, *Συμβολή τής ρουμανικής έπιστήμης στην όρθή λύση του ζητήματος των Βλάχων Ελλάδος*. Έκδόσεις Έπιτροπής Έθνικής Ένημερώσεως, Άθήνα 2007, 23-24 και *Έλληνισμός και λαοί νοτιοανατολικής Ευρώπης*, Άθήνα, 2009, τ. Α΄, 47-48, 495-496.

στίου ή Ἑλλάδα παρουσιάσθηκε ἀπροετοίμαστη ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἀνυποψίαστη. Δὲν ἔθεσε τὸ θέμα καὶ πρὸ πάντων ἄφησε ἀναξιοποίητη καὶ τὴν ἄσβηστη φιλοπατρία τοῦ πλέον ἀρμοδίου προσώπου τῶν κρισίμων στιγμῶν Ν. Μισσίου⁴², μὲ βαρύτερες ἔθνικὰ συνέπειες, τὶς ὁποῖες ἔχουν καταγγεῖλει οἱ τότε πανεπιστημιακοὶ καθηγητὲς Ν. Σαρίπολος⁴³, Παῦλος Καρολίδης⁴⁴, πρὸ πάντων δὲ ὁ τέλειος γνώστης τοῦ ζητήματος Ἄντ. Θ. Σπηλιωτόπουλος⁴⁵. Τὰ με-

42. Βλ. Γ. Ροῦσσο, Ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ ἐποχὴ του, Τὸ Βῆμα, 18.6.1961. Τηλ. Μ. Κατσουγιάννης, *Περὶ τῶν Βλάχων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν* (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, 22), Θεσσαλονίκη, Β΄, 1966, 49, 80.

43. *Συνταγματικὸν Δίκαιον*, Β΄, 276 σημ. Βλ. καὶ Ἡλ. Γ. Κυριακοπούλου, Βουκουρεστίου Συνθήκαι, *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια* - «Πυρσός», 7, 615 γ.

44. Πβ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους (συμπλήρωμα Καρολίδου), ΣΤ, β΄, 153-154 καὶ σημ.153: «Ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν τοῦ λύσαι τοιοῦτον ζήτημα, ἀλλ εὐρεθεὶς πρὸ ἀπροόπτου ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρουμανίαν τὴν εὐθυνὴν ταύτην νίκην, βασισμένην ἐπὶ ἀορίστων καὶ ἐφημέρων προνομίων, ὅπως ἐπιτύχῃ, εἰ δυνατὸν, περισσοτέρας ὠφελείας ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου». Προσθέτει δὲ καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὸ Κουτσοβλαχικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἡμῖς αἰῶνα ἀπασχόλησε τὴν ὄλην Ἐκκλησίαν καὶ προεκάλεσε συνόδους καὶ ὄρους συνόδων, ἐλύετο δι' ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν μεταξὺ δύο πρωθυπουργῶν χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πρὸς τοῦτο καὶ ἄδεια ἐκκλησιαστικῆ, οὐδὲ γνώσις τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας... Οὕτω ἐλύθη ὀριστικῶς τὸ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὀχληρὸν κουτσοβλαχικὸν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅλως τεχνητῶς δημιουργηθὲν καὶ τοσαύτας προκαλέσαν ἐκατέρωθεν (μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας) προστριβάς».

45. Ἄντ. Θ. Σπηλιωτόπουλος, *Τὰ κακοποιὰ πνεύματα τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον*, ἐν Ἀθήναις, 1925, 185, μὲ σκληρὴ γλῶσσα. Βλ. Λαζάρου, *Ἑλληνισμὸς καὶ λαοί...*, Β΄, 321 σημ. 110. Κατὰ δὲ τὸν Almaz (Μαζαράκη-Αἰνιάνα), *Αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῆς Μακεδονίας*, Ἀθήνησι 1912, 160-161: «Δυστυχῶς ...δὲν ὑπῆρξε καὶ ἀπέναντι τοῦ

τέπειτα ιστορεί ο Ευάγγελος Ἀβέρωφ στο πρώτο βιβλίο του, επιγραφόμενο Ἡ πολιτική πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖο προλογίζει ὁ Σοφοκλῆς Ἑλ. Βενιζέλος, ἀναγνωρίζοντας ὅτι οἱ Βλάχοι «ἀπεδύθησαν μόνοι, ἀκαθοδήγητοι καὶ παλαίοντες συχνὰ ἐναντίον πανισχύρου ξένου δυνάστου».

Ἡ βλαχολογικὴ συγγραφή προφανέστατα ἐπηρέασε καὶ τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο, τῶν Ἑξωτερικῶν, πού ἀναζητοῦσε ἐπιστημονικὴ μελέτη ἐπὶ τοῦ θέματος πρὸς ἀντίκρουση ἀποστομωτικῆ τῆς ἀναζωπυρημένης προπαγάνδας ἀφελληνισμοῦ τῶν Βλάχων. Ἔσπευσε δὲ στὴν κάλυψη τῆς δαπάνης γιὰ μετάφραση σὲ ξένη γλῶσσα καὶ ἔκδοσή της ἀπὸ τὸ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου (ΙΜΧΑ), τοῦ ὁποῖου οἱ ἐπιστημονικοὶ συνεργάτες εἶχαν γνωρίσει καὶ ἐπιδοκιμάσει τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο⁴⁶ συνιστώντας ἔντονα τὴν ἐπενέκδοση σὲ ξένη γλῶσσα, ὅπως ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔπραξε ὁ Ἀθανάσιος Καραθανάσης: «Σὰς εὐχαριστῶ θερμοτάτα γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ βιβλίου σας «Ἡ Ἀρωμονικὴ». Τὸ διάβασα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον (κυρίως τὸ ἱστορικὸ μέρος) καὶ νομίζω ὅτι ὅλοι μας, ὅσοι ἀσχολούμαστε μὲ τὴν ἐποχὴ καὶ τὰ θέματα αὐτὰ καὶ ἰδιαίτερα μὲ τοὺς Βλάχους μας, πρέπει νὰ σᾶς εὐχαριστήσουμε ἀπὸ καρδιάς

νέου τούτου ἔχθρου (τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας) προσήκουσα πάντοτε ἡ πολιτεία τῶν ἰθυόντων τὸ ἔθνος καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τῶν ἐν Μακεδονία ἀντιπροσώπων αὐτῶν...».

46. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Ἡ Ἀρωμονικὴ καὶ αἱ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς*. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία. Ἐν Ἀθήναις 1976. Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν. Θεσσαλικὴ Βιβλιοθήκη-Σειρὰ διατριβῶν καὶ μελετημάτων 1.

για τόν μόχθο σας, πού όπωσδήποτε είχε τόσο λαμπρά αποτελέσματα. Μέ τόν ίδιο ένθουσιασμό είδαν τήν «Ἄρωμουνική» καί ἄλλοι συνάδελφοι πού τούς τò παρουσίασα. Δέν ξέρω ἄν συμφωνεῖτε γιά μία μετάφρασή του (στά ἀγγλικά ἄς ποῦμε), πού θά τήν ἀνελάμβανε ἕνα ἐπιστημονικό ἴδρυμα τῆς χώρας μας»⁴⁷.

ἘΟ Διευθυντῆς τοῦ IMXA καί καθηγητῆς τοῦ Ἄριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Κάρολος Μητσάκης γράφει: «Ὅσο πιό πολὺ διαβάξω «τὴν Ἄρωμουνική» σας τόσο πιό πολὺ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ σᾶς σφίξω θερμὰ τὸ χέρι καὶ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἔχετε προσφέρει μὲ τὴν διατριβή σας αὐτὴ σπουδαία ὑπηρεσία στὴν ἐπιστήμη καὶ στὸ ἔθνος»⁴⁸.

ἘΟ καθηγητῆς τοῦ Ἄριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Χαράλαμπος Παπαστάθης συγχαίρει γιά τὸ λαμπρὸ βιβλίο ὁμολογώντας: «Βέβαια, τὸ γλωσσολογικὸ του τμῆμα δέν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ τὸ κρίνω. Ἄλλὰ τὸ ἱστορικὸ του μέρος μὲ ένθουσίασε. Ἐπὶ τέλους, ἔχουμε ἕνα ὑπεύθυνο ἐπιστημονικὸ βιβλίο γιά τὸ θέμα αὐτὸ»⁴⁹. Κατὰ τὸν Μιχ. Πολέμη, «...εἶναι ἡ πιὸ ὀλοκληρωμένη δουλειὰ πού ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω διαβάσει γι' αὐτὸ τὸ θέμα, τόσο ἀπὸ πλευρᾶς βιβλιογραφίας, ὅσο καὶ σὰν τεκμηριωμένη ἀνάπτυξη θεωρίας καὶ πιστεύω ὅτι τὰ δεδομένα σας καὶ ὁ τρόπος πού τὰ ἀναπτύσσετε θά πρέπει πραγματικὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν ὀριστικὴ ἀπάντηση τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης στὸ πρόβλημα τῶν Ἄρωμού-

47. Βλ. *Ἐπιτροπὴ Ἑθνικῆς Ἐνημερώσεως (ΕΕΕ)*, Ἀθήνα 2004, 34.

48. ΕΕΕ, 34.

49. ΕΕΕ, 34-35.

νων», τῶν Βλάχων Ἑλλάδος⁵⁰.

Ὁ ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ Κέντρου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Σταῦρος Μάνεσης συγχαίρει καὶ ἐπισημαίνει: «Τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου γιὰ τὴν πληρότητα τῆς (Διατριβῆς) στὴν ἐξονυχιστικὴ ἔρευνα, στὴν τέλεια γνώση τοῦ θέματος καὶ στὴν κριτικὴ ἐξέταση κάθε σχετικῆς πληροφορίας καὶ ἐρμηνείας ποὺ δίνετε. Ἀκόμα γιὰ τὴν γεωμετρικὴ ἀριότητα τῆς γραφῆς, τὴν σαφήνεια καὶ τὴν γάργαρα ροὴ τῆς γλωσσικῆς ἔκφρασης.

Ὑστερα ἀπὸ σᾶς νομίζω πὼς κάθε ἀντίθετη γνώμη πρέπει νὰ βουβαθῆ!»⁵¹.

Ἐξ ἴσου ἐπιδιοκιμάζουν τὴν μεταφρασμένη στὴν γαλλικὴ γλῶσσα διατριβὴ καὶ ξένοι εἰδικοί ἐπιστήμονες: ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστήμιου Βιέννης Max Demeter Peufuss γράφει: «Ἀπὸ τὴν πρώτην αἴσθησιν μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχετε γράψει τὸ πρῶτο ἐπιστημονικὸ ἔργο γιὰ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν στὴν Ἑλλάδα. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἀληθῶς διεθνῆς καὶ ἡ μέθοδος καίριη»⁵² (τὰ ἑλληνικὰ δικά του). Ἡ ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Βελιγραδίου F. Papazoglou-Ostrogorsky, προβαίνει στὶς ἐπόμενες ἐκτιμήσεις: «Ἡ διατριβὴ σας μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἐξαιρετικὰ σοβαρῆς, θεμελιώδους καὶ ἀληθινὰ ἐπιστημονικῆς μελέτης... Τὰ γλωσσολογικὰ ἐπιχειρήματα μὲ τὰ ὁποῖα ὑποστηρίζετε τὴν γνώμην σας γιὰ τὴν ἑλλη-

50. EEE, 36.

51. EEE, 37.

52. EEE, 35.

νική καταγωγή τῶν Βλάχων μοῦ φαίνονται πειστικά»⁵³. Ὄταν δὲ διάβασε καὶ τὴν ἔκδοση τοῦ IMXA στὴν γαλλικὴ γλῶσσα, ἔδωσε καὶ τὴν πληροφορία, ὅτι μόλις εἶχε τελειώσει τὴν συγγραφή της γιὰ τοὺς Βλάχους ὑποστηρίζοντας τὴν ἑλληνικότητά τους.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ 4ου Πανεπιστημίου Σορβόννης Cl. Margueron κρίνει ὡς ἑξῆς: «Μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ἀφήσατε τίποτε ἀναποκάλυπτο, στὴν σκιά τῶν προβλημάτων, ποὺ θέτει ἡ ἀρωμουνικὴ καθὼς καὶ ὅτι ἡ συγγραφή σας, συνδυάζοντας τὴν ἀνάλυση καὶ τὴν σύνθεση, συνιστᾷ ἓνα σύνολο ἐξαντλητικό»⁵⁴. Ὁ δὲ πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Λωζάννης Francois Lassere ἀξιολογεῖ ὡς ἑξῆς: «Ἡ διατριβή σας τῆς αὐτοχθονίας καὶ τῆς διγλωσσίας μοῦ προξένησε τεράστιο ἐνδιαφέρον καὶ ἐξ ἴσου μὲ ἔπεισε, πρὸ πάντων ἐπειδὴ ἡ αὐστηρότητα τῆς μεθόδου τῆς δίνουν πολλὴ δύναμη, τόσο κατὰ τὴν ἐξέταση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἀνάλυση τῶν στοιχείων τῆς γλῶσσας... Γι' αὐτὸ τὸ σύγγραμμά σας θὰ εἶναι ἀπαραίτητο σὲ ἓνα εὐρὺ κοινό...»⁵⁵.

Στὴν τελευταία συγγραφή της ἡ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Ἐλευθερία Ἰ. Νικολαΐδου, Ἡ Ρουμανικὴ Προπαγάνδα στὸ βιλαέτι τῶν Ἰωαννίνων καὶ στὰ βλαχόφωνα χωριὰ τῆς Πίνδου, (μέσα 19ου αἰώνα-1900), τ.Α΄, ἔκδ. Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἰωάννινα 1995, σ. 22 σημειώνει: «Τὴν θέση αὐτή, ποὺ διατύπωσε πρῶτος ὁ Κων. Κούμας, Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πρά-

53. ΕΕΕ, 34.

54. Λαζάρου, *Ἑλληνισμός...*, Α΄, 73-74.

55. Λαζάρου, *ἑ.ἀ.*, 74.

ξεων, τ.12, Βιέννη 1832, σσ. 520-521, υποστηρίζει σθεναρά κι ο Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1974, β' ἔκδ., σ. 35 καὶ ἐπαναβεβαιώνει μὲ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα ὁ Λαζάρου, Ἡ Ἀρωμουνική, ὄ.π., σσ.91-114, καὶ ἡ Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Συμβολὴ στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἐθνολογικὴ κατάσταση τῆς Μακεδονίας πρὶν ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, Δωδώνη, τευχ. Α', τ. 20 (1991), σ. 351»⁵⁶.

56. Ἡ Νικολαΐδου στὴν σελίδα 21 σημειώνει: «Στις ἐργασίες τοῦ Λαζάρου δημοσιεύεται πλήρης ἑλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ κάθε πτυχὴ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος. Συντοπιτικὰ ἐπιχειρήματα γιὰ «ἀντίπαλες» θέσεις περιέχει ἡ πρόσφατη μελέτη τοῦ *Καταγωγὴ καὶ ἐπίτομη ἱστορία τῶν Βλάχων τῆς Ἀλβανίας*, Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο, 15, 1993-1994, 427 κ.έ. Τὰ ἐπιχειρήματά του ἀναφέρονται τόσο στὴν καταγωγὴ τῶν Κουτσοβλάχων ὅσο καὶ στὴν πληθυσμιακὴ κατανομὴ τους, ἰδιαίτερα στὸν χώρο τῆς Ἀλβανίας». Ὅμως τὸ ΕΛΙΑΜΕΠ ἐπὶ προεδρίας Βερέμη διέπραξε τὸ ἔγκλημα διαχωρισμοῦ τῶν Βλάχων ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό, ὅταν μάλιστα ἀπὸ τὸ πλεον ἄρμόδιο Ἰδρυμα ὑπευθυμίζοντα: «Τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα ἀπὸ τὴν μία μεριά καὶ τὰ περίφημα σχολεῖα τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῆς Κορυτσᾶς, τῆς Μοσχολόεως, τῆς Χειμάρρας, τῆς Προμετῆς, τοῦ Λαμπόβου, τῆς Πολύτσανης, τῆς Σωπικῆς, τῆς Δρόβιανης, τοῦ Δελβίνου κτλ. συνολικὰ 360, ἀνδρωμένα μὲ τὶς γενναῖες ἐπιχορηγήσεις τῶν μεγάλων εὐεργετῶν Ἀδελφῶν Ζάππα, Ἀρσάκη, Σίνα, Ζωγράφου, Μπάγκα, Δούκα καὶ ἄλλων, μὲ τοὺς 25.000 μαθητές τους, φέρανε μίαν πραγματικὴν ἀνθήση τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων στὴν περιοχὴ, δημιούργησαν μίαν ἀκτινοβολία ἔξω καὶ πέρα ἀπ' αὐτή, καὶ ἄφησαν μίαν λαμπρὴν παράδοση παιδείας, μοναδικὴ γιὰ ἓνα τόσο μικρὸ τόπο σὲ τέτοια ἐποχὴ». (Κων. Ἰ. Κίτσος, *Τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα... Ἐκδόσεις IBE Ἰωάννινα 1985*, 8). Ποιὸς εὐεργέτης δὲν εἶναι Βλάχος; Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ΕΛΙΑΜΕΠ ὁ ἀκραιφνέστατος Ἀλβανός, Σκυπιτάρου, μεγαλοτιλοῦχος, ἐθνικιστῆς καὶ ἀγωνιστῆς γιὰ τὴν πατρίδα τοῦ Ἀλβανία Basri-bey διαλαλεῖ τὴν ἀλήθεια: «Ἀναγνωρίζομε τὸν ἑλληνικὸ χαρακτήρα τῆς Νότιας Ἀλβανίας, ὅπου τὸ ὑπεραιωνόβιο πολιτισμικὸ ἔργο τῶν σχολῶν της κυ-

Ὁ πρῶτος γιὰ τὴν Ἀρωμουνική τοῦ δευτέρου ἔχει γράψει: «Νομίζω πὼς εἶναι ἡ καλύτερη ἐργασία ποὺ ἔχει δώσει ὡς σήμερα ἡ ἑλληνική γλωσσική ἐπιστήμη ἐπάνω στοῦ θέμα αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ γίνη καὶ θὰ μείνη ἡ βασική ἐργασία, ποὺ θὰ πρέπει πάντα νὰ τὴν ἔχει κανεὶς ὑπ' ὄψιν»⁵⁷.

Ἐπιπρόσθετα ὁ Βακαλόπουλος ὡς ἐπόπτης - συντονιστὴς συμμετέχει σὲ συλλογική ἐπίτομη συγγραφή μὲ μελέτημά του ἐπιγραφόμενο «Ὁ γλωσσικὸς ἐκλατινισμὸς τῶν κατοίκων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας». Διερευνώντας δὲ τοὺς χώρους, στοὺς ὁποίους ἀσκήθηκε ρωμαϊκὴ ἐπίδραση τονίζει: «Ἐτσι ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Ρωμαίων στὴ Μακεδονία ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διέρρευσαν 700 περίπου χρόνια ρωμαϊκῆς πολιτιστικῆς ἀκτινοβολίας, ποὺ μαζί μὲ τὶς ἐπιδράσεις τῶν ἐγκατεστημένων στὴν Ἑλλάδα ἐποικισμῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν ἐπηρεάσει τοὺς κατοίκους τῆς. Τὴν ἀπόδειξη μᾶς τὴν δίνει ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰωάννης Λυδός... Τὴν ἀποψη ἐκλατινισμοῦ τῶν ἐντόπιων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τὴν διατύπωσε πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια κιόλας ὁ πρῶτος Νεοέλληνας ἱστορικός, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας (1777-1836) μὲ πολὺ ἀπλοὺς καὶ πειστικὸς συλλογισμοὺς, ἀλλὰ τὸ ἔργο του δὲν μελετήθηκε ἔκτοτε συστηματικὰ

ριαρχεῖ ἠθικά καὶ ἔθνικά». (Basri-bey, Ancien Deputé au Parlement ottoman. Président du second Gouvernement national albanais et Chef du Pouvoir Executif ad interim (1915-1916). Interné dans les garnisons austrohongroises (1916-1918), *L' Orient débalkanisé et l' Albanie. Origine des dernières Guerres et Paix future*, 5.

57. EEE, 35.

και οι παρατηρήσεις του πέρασαν απαρατήρητες και ανεκμετάλλευτες»⁵⁸. Έξ ίσου πειστικά διαπιστώθηκε η ελληνικότητα των Βλάχων Θεσσαλίας-Μακεδονίας-Ήπείρου και εν λίθοις φθεγγομένοις! Μετά μακρόχρονη και έπισταμένη συλλογική έρευνα και μελέτη του έπιγραφικού ύλικου Θεσσαλίας, ακριβέστερα των περιοχών Περιοριβίας και αρχαίων Φερών (Βελεστίνου), ο καθηγητής του 2ου Πανεπιστημίου Λυών Bruno Helly έχει τεκμηριώσει λατινομάθεια Θεσσαλών⁵⁹.

Ο δέ διευθυντής του Κέντρου Έλληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας του Έθνικού Ίδρύματος Έρευνών Μιλτιάδης Χατζόπουλος⁶⁰ με βάση έπιγραφές της ήπειρωτικής πόλεως Φωτική και του Αρχαιολογικού Μουσείου Βέροιας Μακεδονίας έπαλήθευσε και τα πορίσματα της Αρωμουνικής μου, για την όποια ο καθηγητής της Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Γ. Μπαμπινιώτης έχει γράψει και τα έπόμενα: «πρόκειται περι σοβαρού έπιστημονικού έργου, το όποιο δύναται να άποτελή έφεξις εις τας γενικάς του γραμμάς την έπίσημον έπιστημονικήν θέσιν της Ελλάδος επί του ζητήματος της καταγωγής και της ιστορικής προελεύσεως των Βλα-

58. *Ιστορία της Μακεδονίας από τα προϊστορικά χρόνια ως το 1912*. Έταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Μακεδονική Βιβλιοθήκη, αρ. 63, Θεσσαλονίκη 1983, 49-50.

59. Br. Helly, Θεσσαλία, *Ιστορία του Έλληνικού Έθνους*, Έκδοτική Αθηνών Α.Ε., 6, 1976, 183, Βλ. και Αχ. Γ. Λαζάρου, *Έλληνισμός και λαοί...*, Α΄ 607 σημ. 72.

60. M. Hatzopoulos, Photicè colonie romaine en Thesprotie et les destinées de la latinité épirote, *Balkan Studies*, 21, 1980, 90 και σημ. 7, 102-103.

χοφώνων Ἑλλήνων». Ἀναφερόμενος δὲ στὸν συγγραφέα τονίζει: «...εἶναι ὁ πρῶτος, ὅσον γνωρίζω, μελετητής, ὁ ὁποῖος θεμελιώνει ἐπιστημονικῶς τὴν ἀπευθείας ἐκ τῆς Λατινικῆς καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς Ρουμανικῆς καταγωγὴν τῆς γλώσσης τῶν Βλαχοφώνων Ἑλλήνων καὶ τὴν στενὴν δομικὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ἐπίσης εἶναι ὁ πρῶτος μελετητής, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς πλευρᾶς συστηματοποιεῖ τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, συμπληρώνει καὶ ἀποδεικνύει βάσει ἰσχυρᾶς ἐπιχειρηματολογίας τὴν καὶ ἄλλοθεν ὑποστηρικθεῖσαν ἑλληνικότητα τῆς καταγωγῆς τῶν Ἀρωμούνων [Ἑλλανδικῶν Βλάχων]⁶¹».

Εὐλόγα δὲν ἀδιαφόρησε διόλου γιὰ τὸ ζήτημα τῶν Βλάχων καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἔχει βραβεύσει τὸν συγγραφέα τῆς «Ἀρωμουνικῆς» ἐπισημαίνοντας ὅτι τὸ συγγραφικὸ ἔργο του «ἔχει ὡς ἐπίκεντρο τοὺς Βλάχους, ἰδίως στὴν Ἑλλάδα, τοὺς ὁποῖους βάσει συστηματικῆς ἔρευνας, τεκμηριωμένης ἐπιχειρηματολογίας καὶ μὲ χρήση ἐκτενοῦς ξένης καὶ ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας, χαρακτηρίζει ὡς Ἑλληνοβλάχους, ἀντικρούοντας τὴν ἐκδοχὴ ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρα ἔθνη καὶ ἐντεῦθεν βλαχικὴ μειονότητα». Προσθέτει δὲ καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἡ συναφὴς ἐνασχόλησή του ἔχει παραμέτρους ἱστορικές, λαογραφικές, γλωσσολογικές, φιλολογικές, ἐθνολογικές»⁶². Δὲν ἀπουσιάζουν καὶ ἀνθρωπολογικές. Ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται καὶ τὸν Βούλγαρο ἀνθρωπολόγο Peter Boen, τοῦ ὁποῖου τὰ πορίσματα εἰδικῆς ἔρευνας ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους παραδέχεται καὶ ἀναδη-

61. Λαζάρου, ἔ.ἀ., 73.

62. Λαζάρου, ἔ.ἀ., 47.

μοσιεύει ο πρόεδρος της Έλληνικής Ανθρωπολογικής Έταιρείας και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεόδωρος Κ. Πίτσιος: «Ιδιαίτερα για τους Έλληνες Βλάχους, έχει παρατηρήσει ότι δεν διαφέρουν ανθρωπολογικά από τους γειτονικούς τους μη βλάχικους πληθυσμούς του έλλαδικού χώρου. Επίσης, σύμφωνα, με τα συμπεράσματα του Βούλγαρου ανθρωπολόγου Peter Boev, με τα όποια συμφωνούν και οι προσωπικές παρατηρήσεις του συγγραφέα στην περιοχή του Κεφαλόβρυσου Πωγωνίου, οι διαφορετικές этноγραφικές ομάδες της Ηπειρου-Βλάχοι, Σαρακατσάνοι και Ηπειρώτες χαρακτηρίζονται από κοινούς ανθρωπολογικούς τύπους και την ίδια ανθρωπολογική σύνθεση»⁶³.

Ενώ έφθανε στο τέλος η συγγραφή του παρόντος άρθρου, κατέφθασε από τον ύπερατλαντικό Ακρίτα του Έλληνισμού Γεώργιο Τσάπανο και με μικρή διαφορά χρόνου από την συνάδελφο Ευαγγελία Αναστασίου, τ. πρόεδρο της Όμοσπονδίας Συλλόγων Όρεινης Περιοχής Καλαμπάκας, διαδικτυακό κείμενο⁶⁴, κατά το όποιο οι άμφισβητίες της ελληνικότητας των Βλάχων, ο Γερμανός σπουδαρχίδης Thede Kahl, διερμηνέας και καθηγητής γεωγραφίας στο Πανεπιστήμιο του Μύνστερ Γερμανίας και ο δικηγόρος-στέλεχος του Κέντρου Έρευνών Μειονοτικών Όμάδων (ΚΕΜΟ)⁶⁵ Λά-

63. Θ. Κ. Πίτσιος, *Έξελικτική Ανθρωπολογία και βασικές έννοιες της σύγχρονης ανθρωπολογικής έρευνας*, Αθήνα, 2003, 526.

64. Έπιγραφόμενο *Βλάχοι: οι διαδρομές ενός βαλκανικού λαού, στον χώρο και τον χρόνο με ήμερομηνία άρχικής δημοσιεύσεως 31/5/2009 και ξαναξεσταμένο 15/4/2013*.

65. Βλ. Μελέτης Η. Μελετόπουλος, *Το Ζήτημα του Πατριτισμού*. Έκδόσεις

μπρος Μπαλτσιώτης επανεμφανίσθηκαν αδιόρθωτοι!

Τόν πρώτο αποστομώνει ὁ γνωστός στούς Ἑλληνες Γερμανός καθηγητής Ἱστορίας στό Πανεπιστήμιο Mannheim Heinz Rieher: «Δέν εἶναι ἀποδεκτὴ ἡ ὑπαρξη ἀρωμουνικῆς (ἀρμανικῆς, βλαχικῆς) μειονότητας. Ἐπάρχουν Ἑλληνες ἀρωμουνικῆς ἢ καλύτερα Βλαχικῆς καταγωγῆς. Σέ καμμιά περίπτωση δέν πρόκειται γιά μειονότητα... Οἱ Βλάχοι εἶναι ἀπό κάθε ἄποψη Ἑλληνες...»⁶⁶. Τόν δεύτερο συγυρίζει ὁ Ἀντώνης Καρκαγιάνης, ἐκδότης τότε τῆς ἐφημερίδας Ἡ Καθημερινή: «Οἱ Βλάχοι δέν εἶναι μειονότητα οὔτε μειονοτική ὁμάδα. Εἶναι δίγλωσσοι καί δυστυχῶς (καί μέ τίς δικές σας προσπάθειες) θά εἶναι συνεχῶς καί λιγότερο. Εἶναι διάσπαρτοι σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα καί συμμετέχουν ἰσοτίμως στήν ἐλληνική ζωὴ καί παιδεία, χωρὶς νὰ ἔχουν σκεφετῆ ποτὲ ὅτι συμμετέχουν κατὰ παραχώρηση μειονοτικῶν δικαιωμάτων...»⁶⁷. Ἐνημερώνει δέ καί τοὺς ἀναγνώστες ἀποκαλύπτοντας: «Ἐρήμην, λοιπόν, τῶν Βλάχων, τὸ ΚΕΜΟ ὀργανώνει στήν Λάρισα ἓνα παράδοξο συνέδριο μελέτης τῆς βλάχικης γλώσσας. Τὸ συνέδριο ἦταν σχεδὸν μυστικὸ καί ὀπωσδήποτε συνωμοτικὸ...»⁶⁸.

Παπαζήση, Ἀθήνα 2010, 44, ὅπου κεφάλαιο «Κατασκευή μειονοτήτων», πρωτιὰ εὐρωπαϊκὴ! Λαζάρου, ἔ.ἀ., Α΄ 67.

66. *Athener Zeitung*, 1.11.1994.

67. Ἀγόρω (Ρίτα) - Ἐλισάβετ Λαζάρου - Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Ἐθνικά καί μειονοτικά θέματα*. Ἐκδοτικὸς οἶκος Κυρομάνος. Θεσσαλονίκη 2004, 280 σημ. 249. Βλ. καί *Ἐλευθεροτυπία*, 1.4.1994, 56, καί *Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος*, 7.4.1994, 30. Ἀχ. Λαζάρου, *Ἑλληνισμὸς καί λαοί...*, Γ΄ 563.

68. Μελετόπουλος, ἔ.ἀ., 45-46.

Ἐν τέλει συνιστοῦμε στοὺς ἀναγνώστες καὶ γιὰ τοὺς δύο (Kahl-Μπαλτσιώτη) νὰ τοὺς ἀναζητήσουν βλέποντας τὰ Εὐρετήρια ὀνομάτων τῆς τετράτομης συγγραφῆς Ἄχ. Γ. Λαζάρου, Ἑλληνισμὸς καὶ λαοὶ νοτιανατολικῆς Εὐρώπης, Ἀθήνα 2009-2010.

